

Uwe Excellentie,
Geachte collega-panelleden,
Beste vrienden,

In de eerste plaats wil ik de organisatoren van deze studiedag bedanken voor hun uitnodiging om deel te nemen aan dit panel en hen feliciteren omdat zij er eindelijk in geslaagd zijn dit alles te organiseren, na zo'n pijnlijk lange periode waarin *bijeenkomsten zoals deze en processies zoals die waarover we het nu hebben* moeilijk voor te stellen waren en meestal onmogelijk te organiseren.

Gezien de tijdsrestricties zal ik mij beperken tot *enkele korte opmerkingen* over de plaats en rol van processies en het bredere theologische kader waarbinnen de processiepraktijk zich heeft ontwikkeld en thans wordt uitgeoefend binnen de oosters-orthodoxe liturgische traditie – meestal bekend als, maar eigenlijk niet beperkt tot, de Byzantijnse traditie – die ik vertegenwoordig.

1. Om te beginnen zijn processies voor ons, christelijk-orthodoxen, zeker geen overblijfsel uit het verleden, maar een integraal onderdeel van een geheel van praktijken die worden gebruikt om uitdrukking te geven aan een geloof – of, beter gezegd, om een geloof te *belichamen* – dat duidelijk spreekt over een *belichaamde* God. God zelf werd mens, waardoor Hij alles wat het betekent om mens te zijn tot het Zijne maakt, *behalve* de zonde, maar *inclusief* een menselijk lichaam. Het doel van deze daad van God is dat wij mensen op onze beurt 'God-gelijken' kunnen worden, waarbij wij alles wat het betekent om goddelijk te zijn tot het onze kunnen maken, *behalve* de goddelijke natuur, maar – opnieuw! – *inclusief* het menselijk lichaam. Vandaar de nadruk die zowel de christelijke theologie als de christelijke praktijk leggen op het lichaam en de materie, die worden gezien als potentiële uitdrukkingsmogelijkheden van Gods genade. Vandaar ook de nauwe betrokkenheid van het lichaam en de materie bij de christelijke religieuze praktijk, waarvan processies een zeer zichtbaar onderdeel zijn.
2. Historisch gezien ligt *de oorsprong van alle processies binnen de christelijke familie (evenals de oorsprong van vele andere zaken)* in een gebied dat tegenwoordig grotendeels wordt bestreken door de moderne staat *Israël, en meer in het bijzonder de stad Jeruzalem*. Het is daar dat de christenen, zodra dit praktisch mogelijk werd, begonnen met het 're-maken' of 're-enacten' van cruciale fasen van Christus' verlossingswerk, waarbij zij (min of meer precies) de geografische route volgden die Hij ooit volgde. Dit ligt aan de basis van de enorme – en zeer kleurrijke! – processie langs de Via Dolorosa op elke Grote Vrijdag (Goede Vrijdag), of de iets minder bekende processie van het dorp Bethanië naar Jeruzalem op Palmzondag, of de processie naar de Jordaan op de dag van Epifanie – die allemaal in detail beschreven zijn in bronnen die

teruggaan tot de eerste eeuwen en nog steeds in praktijk gebracht worden door de christenen die er wonen en door de pelgrims die erheen reizen om deel te nemen aan dergelijke processies.

3. In de loop der eeuwen heeft *deze processiepraktijk zich in verschillende vormen over de christelijke wereld verspreid en ontwikkeld*. In veel orthodoxe landen is de Palmzondagprocessie in de straten van de grote steden een vast onderdeel van de jaarlijkse kalender. Hetzelfde kan gezegd worden van de processies met relikwieën van heiligen die in een bepaalde plaats bijzonder vereerd worden. Er waren tijden dat dergelijke processies door de burgerlijke autoriteiten werden verboden – de islamitische Ottomanen of de atheïstische communisten waren er bijvoorbeeld niet bijzonder dol op! – maar zodra de omstandigheden verbeterden, herstelden gelovigen ze snel en met steeds meer pracht en praal. Tegenwoordig vinden zulke processies in landen als Roemenië, Griekenland, Servië, Georgië, ... plaats op de grote boulevards van de steden, met duizenden aanwezigen, terwijl de burgerlijke autoriteiten nauw betrokken zijn bij de goede organisatie ervan.
4. Maar niet alleen bij grote en bijzondere gelegenheden zijn processies aanwezig in het leven van de Kerk. *Processies zijn ook een zeer belangrijk onderdeel van onze dagelijkse liturgische praktijk*. Tijdens de Goddelijke Liturgie – zoals wij, christelijk-orthodoxen, de Heilige Mis plegen te noemen – zijn er twee eeuwenoude processies. Hun oorspronkelijke betekenis was vooral van praktische aard: de eerste bestond uit het binnenkomen en samenkomen van de gelovigen in de kerk en culmineerde in het plechtig brengen van het evangelieboek van de *skevofilakyon* – de kamer waar het gewoonlijk werd bewaard – naar de ambo, waar het hardop aan het volk werd verkondigd. De tweede processie was gericht op het binnenbrengen van de gaven van brood en wijn in het heiligdom en naar het altaar. Deze processies kregen op de duur echter ook een mystieke betekenis, die wees op en uitdrukking gaf aan de diepgewortelde overtuiging dat (vooral) tijdens de liturgie de ‘grenzen’ tussen hemel en aarde, materieel en geestelijk, geschapen en ongeschapen, *doorlaatbaar* worden, waardoor wij deel kunnen krijgen aan Gods koninkrijk. Zo bekeken ‘re-presenteert’ het Boek van de Evangeliën Christus zelf, en kort na het horen van Zijn woord in de lezingen van de dag, sluiten de gelovigen zich tijdelijk aan bij de onophoudelijke aanbidding van de engelen, zoals herhaaldelijk duidelijk wordt gemaakt in de dienst.
5. Dit brengt ons bij het laatste punt dat ik hier wil maken, namelijk dat voor ons christenen *processies eigenlijk een metafoor zijn van het leven zelf*, dat wij beschouwen als een processie – of een pelgrimstocht – naar de werkelijkheid van Gods eeuwige koninkrijk, een koninkrijk dat zich nog in zijn volle glorie moet openbaren, maar toch al op mysterieuze wijze voor ons toegankelijk is

in het leven van de Kerk. Het is geen toeval dat het eerste woord dat de christenen gebruikten om hun geloof aan te duiden juist 'de weg' was (zie Handelingen 19, 23).

6. Ten slotte zijn de woorden waarmee de christelijk-orthodoxe Goddelijke Liturgie wordt afgesloten eigenlijk niets anders dan een aansporing om deze ervaring van 'wandelen' voort te zetten op de weg voorbij de strikt liturgische setting, de wereld in. 'Gaat heen in vrede!' zegt de priester op dat moment, wat hopelijk niet het geval zal zijn zodra ik mijn presentatie beëindig, maar wel aan het einde van deze dag die we samen doorbrengen.

Hartelijk dank voor uw aandacht en ik kijk uit naar eventuele vragen of opmerkingen!

Tekst: Vader Mario Mihai en Vader George Valcu (Roemeens-orthodoxe parochie van de Geboorte Moeder Gods, Antwerpen-Wilrijk).

Vertaling uit het Engels: Joris Colla (KADOC-KU Leuven).